

Сайтът desebg.com препечатва интервюто с проф. Вили Лилков и разследващия журналист Христо Христов на главния редактор на сайта

[Faktor.b](http://Faktor.bg)

Стойко Стоянов по повод предстоящата премиера на съвместното им документално изследване „Бивши хора”.

Тя ще се състои на

9 май 2017 г., вторник, в Литературен клуб „Перото“ в НДК.

Книгата проследява пътя, по който БКП ликвидира различни съставни части на обществото на България, които са в основата на нейното развитие преди 9 септември 1944 г.

– Господин Лилков, г-н Христов, кои са „бившите хора“, на които е посветено това изследване? От къде се появява този зловец термин, кой го налага в модела на комунистическата държава?

Вили Лилков: Понятието обхваща широк кръг представители на обществото, които са в основата на развитието на България и част от нейния политически, духовен и икономически елит до 9 септември 1944 г. – ръководители и дейци на ликвидираните политически партии, бивши (буржоазни) народни представители, лица приближени на двореца, дипломати, бивши държавни служители, бивши офицери от армията, бивши индустриалци и собственици на фабрики и други предприятия, банкери, заможни и средно заможни земевладелци и земеделски производители, определяни като кулаци, търговци, адвокати със заличени права, представители на буржоазната интелигенция, собственици на малки предприятия, дори мелничари, бакали и занаятчии. За тях ДС не разполага с данни, че провеждат противодържавна дейност, но, цитирам документ на ДС: „... поради своя социален произход, служебно и обществено-политическо положение и антинародна дейност преди 9 септември 1944 г. , или поради наказания за враждебна дейност след победата на социалистическата революция представляват

опасност за сигурността на страната, имат враждебно отношение към социалистическия строй, ползват се с влияние сред вражеските среди и могат в даден момент по собствена инициатива или под влияние на противника да започнат подривна дейност”.

Христо Христов: Терминът „бивши хора” започва да се използва активно от ДС през 1947 г., когато комунистическият режим извършва национализацията. С отнемането на собствеността на всички онези български граждани, които реално са били двигателят на индустрията и икономическото развитие на България, губят всичко и стават „бивши”. Но истината е, че БКП и ДС заимстват този термин от СССР. Там, след като през 1917 г. болшевиките взимат властта, се налага нарицателното „бивши хора”. С него са белязани онези, които по някакъв начин са имали досег с предишния държавен строй. Така че в случая българските комунисти и репресивният им апарат не могат да си препишат авторството. Те просто, както и в много други случаи заимстват и прилагат съветския опит и като название, и като методи.

– „Бившите хора“ ли са главният класов враг на БКП?

Вили Лилков: Комунистите спешно се заемат след 9-ти да оформят обществото по съветски модел с методите на ЧК. Диктатурата на пролетариата се насочва към все повече българи, които насилствено преминават през национализация на едрата градска частна собственост (фабрики, работилници, магазини, ателиета, жилища), отнемане на земята и стопанствата на едри земеделски собственици, насилствено коопериране на милиони дребни земеделски стопани. Наложено е пълен политически контрол върху цялата духовна дейност, започва унищожаване на вярата и църквата, конфискуват се имотите ѝ, изселват се политически неудобни лица и техните семейства, а в домовете им се настаняват комунисти и партизани или лоялни към властта работници и селяни. Стотици хиляди българи са обявени за врагове на властта, след което започват уволнения и прекратяване на тяхната кариера. Бившите хора са на първите места в злокобните списъци на БКП и ДС, особено наследниците на възрожденските родове, хора с образование и култура, които се бият като доброволци по време на войните за осъществяване на българските национални идеали. Те стават обект на особеното внимание на политическата полиция. В един от документите на ДС от 1947 г. е записано дословно: „Едни от най-злостните врагове на народната власт са всички категории „бивши хора“... Общо до момента са разпознати 39 160 души. Горната цифра не включва бившите притежатели на големи полски имоти, бившите собственици на едра покрита градска собственост, бившите притежатели на машинен земеделски инвентар – трактори, вършачки и др. Те също са естествени врагове на народната власт, защото са засегнати от нея...”

– Как е протичало преследването на тези лица и групи - технологията, която ДС прилага за репресирането им, български патент ли е, или е отново внос от „големия съветски брат“?

Вили Лилков: Под контрола на БКП Държавна сигурност много целенасочено работи срещу групата на бившите хора, като първоначално ги включва в голямата вражеска група на „контрареволуционните елементи“. Логиката на ДС е, че с разбиването на ядрата на всяка от вражеските групи и старите партии и неутрализирането на лидерите им, те постепенно изгубват специфичните си характеристики. Всеки от враговете е изолиран от останалите, т.е. групата е „атомизирана“, но все още всеки от тях има някакви отличими белези (бивш офицер, бивш индустриалец, кулак, банкер, политик и т.н.), както отделните атоми на химичните елементи. От друга страна, появява се общата характеристика „бивши“, защото тези хора не са вече офицери, полицаи, кулаци и т.н., а и не поддържат политическа или икономическа връзка помежду си, защото са загубили „общия си знаменател“. Така в отчетите на ДС започва да преобладава понятието „бивши хора“ за указване на преките политически противници на режима. Успоредно с това БКП и ДС умело прилагат класовия подход при „сепарирането“ на враговете и прилагането на репресии. Резултатът е следния: ДС разбива отделните вражеските групи на отделни елементи и ги обединява по класов признак - едните стават бивши и отписани, а на другите се дава шанс за в бъдеще. Не случайно към земеделците е приложен чекисткия подход на „разложение и приобщаване“, като масов метод на разделяне и подбор, докато бившите хора са изолирани от обществото и приобщаването им е въпрос на собствен избор, както отбелязва ДС. По-късно, с окончателното изолиране на враговете от ключови позиции в обществото и тяхното маргинализиране, след разкъсване на връзките помежду им, се появява понятието „контрареволуционен остатък“ и съответната вражеска линия в ДС е наречена „контрареволуционни остатъци“, а децата на враговете са наречени „поколение на бившите хора“.

Единствената вражеска линия под контрола на политическата полиция, която остава непроменена от първите години след Девети, е тази на духовенството. Причината е, че духовенството има собствени специфични характеристики, то е отделено като институция, трудно се прониква отвън в неговите среди и затова срещу него се прилагат методите на разложение и превземане отвътре чрез компрометиране и вербуване. От цялата маса на враговете, която вече е разбита на елементи, след класова сепарация, комбинирана с репресии и разложение, се отделят годните за новия живот в условията на комунистическото общество, а другите, остатъкът, е обречен на

доизживяване под контрола на ДС. На всички нива се прилага и болшевишкият подход на заличаване дори на спомена за бившите хора.

Христо Христов: Ще допълня казаното от проф. Лилков, като обърна внимание на следния факт. За да станат ясни зловещите размери на репресията, трябва да отбележим безпрекословното изискване да се образува дело за оперативно наблюдение (ДОН) на всички тези хора, според строго секретната инструкция за оперативния отчет на МВР-ДС от 1978 г., както и забележете – на техните наследници – синове и дъщери. Това продължава до 1989 г.

– С прочистването и отстраняването на „бившите хора“ не е ли унищожен всъщност градският елит на България, какви са последствията за нацията?

Христо Христов: В книгата за унищожаването на градския елит има специална глава. В нея са посочени над 30 представители на различни професии, които са събирателен образ на почти всички сфери в обществото, които са засегнати при прочистването по линия на бившите хора. И този списък в никакъв случай не е изчерпателен. В своите „Задочни репортажи“ писателят Георги Марков много точно е посочил кои сегменти на българското общество са засегнати от вълната на терора. Голяма част от тях са все т. нар. бивши хора – индустриалците, търговците, частните земеделски стопани или процентно сметнато – огромно мнозинство от българското общество. Пораженията са огромни. Едно от тях е, че в България комунистическата върхушка и преди 10 ноември 1989 г. не беше допуснато опозиционно движение, а след принудителното оттегляне на Живков от властта формиращата се политическа опозиция не е достатъчно ефективна, защото е контролирана, манипулирана или част от нея обезсилена чрез предоставяне на постове в правителства тип „Попов“ или „Беров“.

– За първи път се вадят досиетата на така наречените „стопански вредители“, какви са репресиите срещу тях, разкажете някои по-впечатляващи съдби?

Христо Христов: С термина „стопански вредители“ са заклеямени най-напред подсъдимите, съдени от Десети върховен състав на „Народния съд“ през 1945 г. Става въпрос за ръководството на БНБ, за ръководни държавни служители в различни министерства и ведомства, търговци, банкери от някои частни банки. Те са, ако мога

така да се изразя, прототипите на бившите хора. Осъдени са 61 души - от смърт до различни години затвор. Всичките са обвинени, че са водели вредителска политика против икономическите интереси на България в полза на Германия. В същото време, когато те отговарят за това обвинение пред съда, Царство България преживява национална катастрофа заради издържането на съветските окупационни войски, настанали се в страната, една част които остават чак до смазването на политическата опозиция през 1947 година.

Това, което се случва с тези подсъдими през 1945 г. е тенденция през следващите четири десетилетия в дейността на ДС по преследване на „вредители“. А за какви вредители говорим? Давам ви пример с Кирил Гунев, управител на БНБ. Той доказва по категоричен начин, че не е работил в полза на Германия, тъй като той е подписал първата клирингова спогодба със СССР, както и с Франция. Но съдът го осъжда на 15 години затвор, защото не е направил достатъчно „да защити интереса на великия Съветски съюз“. Цитатът е точен. Представете си какъв зависим и идеологически съд е бил, сред като архивите на „народния съд“ са изпълнени с такова идолопоклонничество към Кремъл.

Вили Лилков: Съдебният процес срещу минните инженери е пример, как БКП използва съда за оправдание на стопанските си неуспехи в началото на 50-те години. Към 1952 г. развитието на минната индустрия, особено въглищната индустрия, изостават с бързи темпове. Обяснението за стопанските провали в тази сфера е по сталински: вражески саботаж, в основата на който са минните инженери. Всички лица, които са обвинени и съдени по този процес, са безпартийни, повечето с биографии на бивши хора. Процесът се провежда през септември 1953 г. директно във Върховния съд, в една фаза, при закрити врати. Присъдите се основават на самообвинения, без никакви доказателства, диктувани от прокурора Димитър Руменов. Подсъдимите са 17 души, от които 14 минни инженери (един умира по време на следствието), двама са минни техници и един минен работник. Подбрани по чисто партийна директива. Общата присъда е 227 години затвор, от които са излежани ефективно над 100 години и една смъртна присъда. Жилищата на подсъдимите са конфискувани. През 1963 г. пенсионираният вече прокурор присъства на съдебното дело за реабилитация, което обезсилва изцяло присъдите срещу минни инженерите. Той заявява: „Минните инженери са невинни. Аз съм бил заблуден по този процес. Но вие направихте признания, а онзи от ДС мълчеше като магаре. Това ме заблуди. Всеки един човек, взет от улицата може да направи самопризнания!“

– Какви са лицата, които заемат чрез репресии мястото на „бившите хора“, какъв морал и ценности предлагат те на обществото?

Вили Лилков: Първото, което се случва е, че комунистите от първите ешелони се настаняват в къщите на бившите хора, присвояват мебелите и покъщнината, дори и връхните им дрехи. Те заемат освободените от тях ръководни длъжности в министерствата, предприятията, общините, банките, културните институции, университетите, училищата, здравните заведения, дипломатическите представителства. През целия период на комунистическо управление на България ръководните кадри на държавата във всички сфери, с малки изключения, са членове на БКП или на БЗНС, хора със селски произход или техни наследници. Причината за това е, че българското нелегално движение е селски феномен. Освен това много хора, които бързо след 9-ти се ориентират към БКП са хора със съмнително или откровено криминално минало, поради което по-будните и образовани градски хора се отдръпват и не желаят да членуват в партията или не са активни в дейността ѝ.

Градските комунисти и социалдемократи минават на втора позиция в нейните структури. В края на 40-те и началото на 50-те години в комунистическата партия масово приивждат градски бедняци и селяни, които предвидливо усещат новото време. Произходът и манталитетът на тези хора налага неизличим печат върху физиономията на българския комунизъм. Разбира се, с годините картината се променя, появява се и нов елит „демократичен по произход, социалистически по съдържание“.

– Антиподът на „бившите хора“ днес са децата и внуците на комунистическата номенклатурата, които продължават да контролират живота в България, но те говорят с ирония за мъките на страдалците, за репресиите, дори оправдават зверствата на предците си – нагледни примери са депутатите Крум Зарков и Тома Томов. Възможно ли е помирение сред този народ?

Христо Христов: Ние вече близо три десетилетия се въртим като в омагьосан кръг, защото не беше извършена истинска декомунизация в България. За съжаление този проблем, който аз лично смятам, че е основен в прехода от един тоталитарен комунистически режим към демокрация, е пренебрегван, подценяван и извън приоритетите на управляващите. По тази причина репродуцирането на различни наследници на компартията в БСП е напълно закономерно. На парламентарните избори видяхме колко са нагли и арогантни. Проблемът обаче не е свързан само с БСП. За съжаление комунистическият манталитет и схемите на непрозрачност беше прихванат от доста различни политически сили и мнозинства, включително и от такива, които са се определяли като десни или дясноцентристки. Точно този същият комунистически манталитет, модифициран в условията на псевдо демокрация задушава българското

общество през прехода. А вие питате за помирение. Помирение има, когато първо има покаяние. Къде сте видели комунисти да се покайват за делата си?!

– Защо 27 години след промените съдбата на тези хора остана незаслужено непозната?

Христо Христов: Причините са няколко. Ние сме посочили в изследването, че в началото превес при разкриването на престъпленията имаха „Народния съд“, както и посегателствата срещу интелигенцията, а в центъра на обществената непоносимост през първите години след 1989 г. беше Шесто управление на ДС за борба с идеологическата диверсия. Сега нашето изследване вдига широко завесата за дейността на предшествениците на Шесто управление – от отделение „А“ в отдел „Държавна сигурност“ през втората половина на 40-те години до Трето секретно политическо управление на ДС за борба с контрареволуцията, действало през 50-те години и началото на 60-те години. Тук бих желал да подчертая особената роля на проф. Вили Лилков в това изследване, в чиято основа е една негова публична лекция, озаглавена „Бивши хора“, която той направи в предходните години. Действително темата за бившите хора е убягвала на изследователите до този момент, но сме удовлетворени, че вдигаме завесата на мълчанието. Както симиотикът проф. Иван Младенов посочва в послеслова на книгата, думите в това изследване ще отекват в досегашния кладенец на мълчанието, където паметта за жертвите и страдалците от комунистическите репресии е трупана пласт след пласт.

– Ще дочакаме ли покаяние от наследниците на комунистическите престъпници?

Христо Христов: Нищо от случващото се през последните 28 години не ме прави оптимист, когато говорим за БКП и нейната мимикрия днес. По-скоро ще се случи чудо, отколкото тази партия и наследниците ѝ днес да се покаят. Напротив, виждаме, че се покланят пред паметника на диктатора Тодор Живков. Няма нищо да дочакаме, ако чакаме. Убеден съм, че т. нар. бивши хора могат да бъдат блестящ пример за истински патриотизъм и достойно човешко поведение в тези времена на преобърнати ценности. Като част от жертвите на комунистическия режим „бившите хора“ имат място в съзнанието на новите поколения, но това ще стане едва когато се намери политическо мнозинство, което да вкара изучаването на престъпленията на тоталитарната комунистическа диктатура по адекватен начин в училище.

Вили Лилков: Много от „бившите хора“ вече не са вече между нас, а кадрите на Държавна сигурност и преданите на БКП доносници, както и номенклатурните кадри на БКП и Комсомола, бързо смениха фасона и вече се наместиха в банките, съдебната система, масонските организации, медиите, университетите, местната власт и Парламента. Благодарение на вродената ни толерантност и внушената пасивност проникнаха навсякъде. Те пишат закони и раздават правосъдие, списват вестници и преподават, разпределят бизнеса в страната. И май вече не ги забелязваме и не търсим възмездие, но все още търсим истината и очакваме поне една дума за покаяние от БКП.